

Sluttrapport

IKT-mestring i dagliglivet

Prosjektets nummer: 2009/ 0098/Forebygging

Prosjektets navn: IKT-mestring i dagliglivet. Digitale ferdigheter, mestring og sosial interaksjon hos personer med utviklingshemning

Søkerorganisasjon: NFU (Norsk Forbund for Utviklingshemmede)

Prosjektet er støttet av ExtraStiftelsen helse og Rehabilitering med Extra-midler. ExtraStiftelsen består av 27 helse- og rehabiliteringsorganisasjoner, som står bak TV-spillet Extra. Overskuddet fra spillet går til frivillige organisasjoners prosjekter innen forebygging, rehabilitering og forskning.

Forord

Rapporten beskriver grunnlaget for prosjektet "IKT-mestring i dagliglivet. Digitale ferdigheter, mestring og sosial interaksjon hos personer med utviklingshemning", hvordan prosjektet ble gjennomført og prosjektets resultater. Det var et forebyggings-/habiliteringsprosjekt som tok sikte på å støtte bruk av IKT hos personer med utviklingshemning. NFU (Norsk Forbund for Utviklingshemmede) var søkerorganisasjon, og Karde AS utførte prosjektarbeidet. 16 unge personer med utviklingshemning fikk IKT-opplæring i form av kurs på fritiden, på en videregående skole eller hjemme. De 10 som gikk på kurs på fritiden hadde med ledsagere, hovedsakelig foreldre. I forbindelse med skoleundervisningen var to lærere på Rud videregående skole og en assistent fra Sandvika videregående skole involvert. Vi retter en spesiell takk til læreren som hadde hovedansvaret der, Ole Christian Nord, og faren som testet veilederen for individuell undervisning, Harald Johnsen. Vi takker også referansegruppen for prosjektet og alle elever og ledsagere/hjelpere/lærere/assistenter som var involvert i forbindelse med opplæringen både på skolen og på fritiden.

Sammendrag

Ungdom med utviklingshemning får ofte ikke så mye opplæring i digitale ferdigheter. I dette prosjektet var det fokus på IKT med stort potensial for å kunne bidra til å fremme mestring, velvære og sosial interaksjon; bruk av mobiltelefonkalender, fotografering, overføring og bruk av digitale bilder og bruk av e-post. Det skulle testes ut to ulike opplæringsmodeller for dette, foreldrenes forståelse for betydningen av IKT skulle styrkes, og kartleggings skjemaer for vurdering av kompetanse innen aktuelle digitale ferdigheter skulle utarbeides. Dessuten skulle det lages veiledere for undervisning av målgruppen på disse områdene.

Det ble laget én opplæringsmodell. Den var for personer som kan lese og skrive. I forbindelse med utarbeidelsen av opplæringsmodell, kartleggings skjemaer og veiledere ble det avholdt to kurs på fritiden for ungdom med utviklingshemning med ledsagere, undervisning ble gitt på en videregående skole, og en far og datter testet ut hjemmeundervisning. Kursdeltakere og ledsagere ble intervjuet om hvordan de hadde opplevd kursene og ledsagerne også om hva de anså som mest nyttig av undertemaene på kursene. De ble også intervjuet ca. seks måneder etter avsluttet kurs vedrørende hvilke ferdigheter ungdommene hadde fortsatt å bruke og hvilken betydning dette hadde for dem. Det ble laget utkast til tre veiledere, en for skoleundervisning, en for IKT-kurs og en for individuell undervisning. For disse ble det laget et omfattende kursmateriale hvor også SMS og MMS er omtalt.

Veilederne, kursmaterialet og kartleggings skjemaene foreligger på CD-rom som kan fås fra NFU og Karde av personer som er interessert i å undervise målgruppen. Kursmaterialet er lagret som PowerPoint-filer og kan evt. justeres av personer som skal stå for slik undervisning. NFU og Karde sprer informasjon om prosjektet og veilederne via sine kanaler til omsorgstakere og lærere for den primære målgruppen. Veilederne og kursmaterialet kan godt brukes ved undervisning av andre grupper som trenger grunnleggende digital. Det vil være mulig å laste ned materialet fra Kardes nettsider.

Karde AS fortsetter sitt arbeid med relaterte prosjekter, foredrag og artikler for å vise hvor viktig det er også for personer med utviklingshemning å kunne bruke IKT i dagens samfunn og at mange har stor evne til å tilegne seg digitale ferdigheter. Karde vil også gjøre andre mulige målgrupper oppmerksomme på veilederne og kursmaterialet.

Innholdsfortegnelse

Kap 1. Bakgrunn for prosjektet/Målsetting	5
Kap 2. Prosjektgjennomføring/Metoder	6
Oppstartsmøte, referansegruppe og prosjektledersamling	6
Fokusgruppesamtaler	6
Kartleggingskjemaer for aktuelle digitale ferdigheter	6
Kurs nummer en, kartlegging og intervjuer	6
Endringer i prosjektplaner	9
Kurs nummer to, kartlegging og intervjuer	10
Veiledere	10
IKT-undervisning på en videregående skole	11
Kursmaterialet	11
Spredningsaktiviteter	12
Workshop/fagseminar	12
Kap 3. Resultater og resultatvurdering	12
Prosjektets mål	12
Delmål 1-4 – Erfaringer fra kurs	13
Delmål 5 – Lage og teste ut to ulike opplæringsmodeller	16
Delmål 6 – Kartleggingskjemaer	16
Delmål 7 – Veiledere	17
Nytte av prosjektet	19
Økonomiske resultater	20
Kap 4. Oppsummering/Konklusjon/Videre planer	20
Referanser	21
Vedlegg 1 Undervisning - temaer og undertemaer	22

Kap 1. Bakgrunn for prosjektet/Målsetting

Ungdom er generelt opptatt av og lærer som regel lett å bruke ny IKT. Å være motivert til å bruke IKT gjelder også ungdom med utviklingshemning. Hvis slike ungdommer først får opplæring og trening, lærer de gjerne relativt lett å bruke moderne IKT [1].

Pga. fordommer og lite erfaring i opplæring av personer med utviklingshemning i bruk av IKT som mobiltelefon og digitalkamera, får slik ungdom ofte lite opplæring i bruk av disse mediene. I forbindelse med forprosjektet Ung og begeistret [1], et prosjekt støttet av IT Funk [2], kom det frem at det legges lite vekt på opplæring i bruk av mer avanserte muligheter på mobiltelefonen som bruk av kalender. Det samme gjelder å overføre filer med digitale bilder mellom medier samt å bruke bilder på kreative måter. Unge mennesker med utviklingshemning er ikke sikret i å lære relativt grunnleggende bruk av IKT som e-post og overføring av filer mellom medier.

Mange personer med utviklingshemning er flinke til å følge rutiner. Det er vanskeligere for dem å huske og å forholde seg til annet enn faste aktiviteter. Det er sannsynlig at bruk av en kalender som de alltid har med seg, vil hjelpe dem til å føle mer kontroll over hverdagen, være mindre avhengig av andre og dermed gi dem bedre mestringsopplevelser. De fleste ungdommer med utviklingshemning har mobiltelefon og dermed mobiltelefonkalender.

Prosjektets overordnede mål var å vise at økte digitale ferdigheter fremmer mestring, velvære og sosial interaksjon for ungdom med utviklingshemning. Ved å vise til økning av digitale ferdigheter og dermed økt mestring og sosial interaksjon hos personer med utviklingshemning ønsket vi å bidra til å nedbryte fordommer mot hva mennesker med utviklingshemning kan mestre og ikke. Det å påvise økt mestring, velvære og sosial interaksjon for personer med utviklingshemning, ville kunne ha betydning også for andre grupper som ikke har så gode digitale ferdigheter.

Prosjekt mål var følgende:

- Vise at unge personer med utviklingshemning kan lære å bruke kalenderfunksjonen på mobiltelefonen og at det bidrar til det overordnede målet.
- Vise at unge personer med utviklingshemning kan ta, overføre, lagre og bruke digitale bilder (f.eks. i e-post, invitasjoner, brev, praktiske gjøremål) og at dette bidrar til det overordnede målet.
- Vise mulighet til å mestre annen interaksjon mellom digitalt utstyr og digitale medier.
- Øke foreldrenes forståelse for betydningen av IKT:
 - For praktiske ferdigheter i informasjonssamfunnet.
 - For sosial interaksjon.
 - For forståelse av at utstyr stadig inneholder flere muligheter.
- Lage og teste ut to ulike opplæringsmodeller for de aktuelle digitale mediemodeller etter funksjonsnivå (for personer som kan lese/skrive eller som ikke kan det).
- Lage skjema for vurdering av kompetanse innen aktuelle digitale ferdigheter når det gjelder kalenderfunksjon på mobiltelefon, og taking og bruk av digitale bilder.

- Lage veiledere for opplæring i og forslag til bruk av mobiltelefonkalender og digitalkamera og hvordan digitale bilder kan overføres og brukes av personer med utviklingshemning.

Det var et toårig prosjekt (i 2010-2011) med hovedfinansiering fra Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering. Karde AS bidro også med en egeninnsats i form av flere månedeverk i løpet av prosjektperioden. Og NFU var noe involvert i søknadsprosessen og i rekrutteringsprosessen for elever og ledsagere til kurs og uttesting av veileder. Prosjektleder var Gro Marit Rødevand i Karde AS.

Kap 2. Prosjektgjennomføring/Metoder

Oppstartsmøte, referansegruppe og prosjektledersamling

Et kick-off møte med deltakere fra NFU og Karde AS ble avholdt tidlig i prosjektet. Det ble etablert en referansegruppe som bidro med faglige råd og innspill underveis i prosjektet. Referansegruppen bestod av representanter fra Statped Sørlandet, Oslo Voksenopplæring Nydalen, NAV SIKTE (som nå har blitt overført til NAV Kompetansesenter for tilrettelegging og deltakelse) og NFUs landsstyre. Totalt ble det avholdt 4 referansegruppemøter. Det ble også etablert en styringsgruppe bestående av dagligleder i Karde og prosjektleder. Styringsgruppen hadde jevnlig møter i løpet av prosjektet. Prosjektleder var med på prosjektledersamling i regi av Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering våren 2010.

Fokusgruppesamtaler

Tidlig i prosjektet ble det avholdt to fokusgruppesamtaler. Hensikten var idéutveksling med tanke pedagogisk opplegg, motivasjonsfaktorer og overføring av erfaring i opplæring av ungdom med utviklingshemning i bruk av IKT. I den ene gruppesamtalen deltok foreldre til ungdom med utviklingshemning og i den andre pedagoger i grunnskole og videregående skole. Gruppesamtalene fulgte semistrukturerte samtaleguider.

Kartleggings skjemaer for aktuelle digitale ferdigheter

Relativt tidlig i prosjektet ble det laget utkast til papirbaserte skjemaer for kartlegging av aktuelle digitale ferdigheter. Vi valgte å lage tre skjemaer: et for bruk av mobiltelefonens kalenderfunksjon, et for digital fotografering og bildebehandling og et for e-post. Utkastene ble i første omgang testet på en normalt fungerende ungdom og en ungdom med utviklingshemning. Så ble utkastene igjen revidert noe og brukt ved kartlegging av deltakere før og etter det første IKT-kurset som ble avholdt. Basert på erfaringer i forbindelse med dette ble de ytterligere justert og brukt i forbindelse med det andre kurset og ved uttesting av veiledere. Blant annet ble kortfattet kartlegging av SMS og MMS inkludert i skjemaet for digital fotografering og bildebehandling. Også etter dette ble det foretatt mindre justeringer.

Kurs nummer en, kartlegging og intervjuer

I første omgang ble det avholdt et IKT-kurs med en gruppe ungdom med utviklingshemning som kunne lese og skrive. Det var et poeng at hver ungdom skulle ha med en ledsager på kurset i form av et nært familiemedlem som kunne gi støtte. Det ble ansett som viktig med

støtte både på kurset, ved hjemmearbeid og ved videre bruk av IKT-ferdigheter etter at kurset var slutt. Disse ledsagerne fikk også en del opplæring. På det første kurset ønsket vi ungdom med utviklingshemning i alderen 14 til 20 år.

Via NFU sentralt ble det sendt ut ca. 450 invitasjoner til kursdeltakelse til medlemmer av NFU Akershus fylkeslag. Det var en del respons på invitasjonen, men ikke så mange på vegne av den gruppen vi egentlig ønsket å nå. Invitasjonen ble også lagt ut på NFU Norges og NFU Akershus fylkeslags nettsteder, på NFUs Facebook-gruppe og delt på Autismeforeningen og Handikappede barns foreldreforenings sine Facebook-sider. Invitasjonen ble også lagt ut på Twitter fra NFUs profil og profilen til NFUs landsstyremedlem som sørget for spredning i sosiale medier. Dessuten sendte landstyremedlemmet fra Akershus e-post til lokallagslederne i Akershus med oppfordring om å kontakte medlemmer de trodde kunne være aktuelle samt evt. sende invitasjonen videre. Da vi ikke fikk tilstrekkelig respons fra ønsket målgruppe, ble invitasjonen også sendt til Ups & Downs i Oslo og i Akershus og direkte til noen skoler i Oslo og Akershus.

Vi ønsket 4-6 deltakere på kurset. Nedre aldersgrense måtte tøyes litt for å få med et tilstrekkelig antall deltakere. Kursdeltakerne var i alderen 13-17 år, hvorav tre 13-åringere. Det var totalt 6 unge kursdeltakere. De fleste hadde Downs syndrom. Både ungdommene og ledsagerne fikk muntlig og skriftlig informasjon om kursene og prosjektet og samtykket skriftlig til deltakelse.

De fleste kursdeltakerne disponerte moderne IKT-utstyr. Noen fikk nye mobiltelefoner i forbindelse med kurset.

Mot slutten av kurset skulle det avholdes en idédugnad med deltakerne og deres søsken. Poenget var å få frem idéer for kreativ bruk av kalenderfunksjonen på mobiltelefonen og hva digitale bilder kan brukes til. Vi antok at nettopp søsken ville kunne bidra med gode idéer om bruk av og kommunikasjon med digitalt utstyr og digitale medier, både fordi de har høy digital kompetanse og fordi de kjenner sine søsken med utviklingshemning godt.

Den 7. gangen på kurset ble denne idédugnden avholdt med deltakerne, ledsagerne, en bror og en venninne av en av kursdeltakerne. Egentlig ønsket vi at flere søsken skulle møte opp, både som en hyggelig avslutning på kurset og for å bli interesserte i hva deres søster eller bror med utviklingshemning hadde lært på kurset. Kursdeltakerne fikk med hjem skriftlig invitasjon til søsken. Men flere av kursdeltakerne hadde ikke søsken bosatt i nærheten, eller hadde søsken som ikke møtte opp. Foruten "idédugnad" ble det tid til litt repetisjon den 7. gangen på kurset. Det hadde også vært hjemmearbeid til den 7. gangen. Derfor regner vi kurset som et 7-ukerskurs.

Kurset ble avholdt på en skole sentralt i Oslo med gode parkeringsmuligheter. Vi hadde flere klasserom ved siden av hverandre til disposisjon. Prosjektleder og en annen Karde-ansatt var kursledere. Kursdeltakere og ledsagere fikk hver sin perm med kursmateriale. Kurset ble avholdt en fast ukedag. det varte to timer hver gang inkludert pause med litt forfriskninger (stort sett noe å drikke og frukt). Det gikk fra kl. 18.30 til 20.30. Det ble lagt

stor vekt på hjemmearbeid som en repetisjon av det ungdommene hadde lært på kurset. Ledsagerne ble innstendig oppfordret til å hjelpe til ved hjemmearbeidet. Dette ble presisert allerede i invitasjonsskrivet.

Før kurset startet, ble hver kursdeltaker kartlagt ved hjelp av de nylig utarbeidede kartleggings skjemaene. Sted for kartleggingen var fleksibelt: enten hjemme hos kursdeltaker og ledsager eller på Kardes kontor. Etter kurset ble kursdeltakerne kartlagt på samme måte.

De ble også intervjuet om hvordan de syntes kurset hadde vært og hva de trodde de ville bruke videre av det de har lært. En strukturert intervjuguide ble fulgt. Foreldrene hadde samtidig et noe mer omfattende skjema intervju om de samme emnene. De ble også forelagt en liste over temaer vi hadde vært gjennom på kurset og ble bedt om å krysse av på hvilke temaer de mente var mest nyttige for ungdommen de var ledsager til, og hvilke som var mest nyttige for dem selv. De ble også bl.a. spurt om hva som fungerte bra på kurset og hva som hadde forbedringspotensial samt hvordan hjemmearbeidet hadde fungert og hva de trodde ungdommen ville bruke videre av det han/hun hadde vært gjennom på kurset. Og de ble oppfordret til å komme med åpne kommentarer til kurset og kursmaterialet.

Det ble laget detaljert kursmateriell med skriftlig informasjon og bilder. Kursmaterialet var tenkt brukt, ikke minst av ledsagerne, som en støtte ved hjemmearbeid og ved repetisjon. Vi i liten grad la opp til "tavleundervisning". For mange i målgruppen er tavleundervisning lite hensiktsmessig.

Deltakerne fikk opplæring i å bruke kalenderfunksjonen på mobiltelefonen, å bruke e-post, i å ta bilder med digitalkamera (separat kamera og mobiltelefon) og å overføre bilder på forskjellige måter via kabel fra kamera og mobiltelefon til PC og via e-post. Det var lagt vekt på grunnleggende fototeknikk for å ta gode bilder. Ledsagerne fikk også opplæring i overføring av bildefiler via andre metoder som minnekortleser, bluetooth m.m. På dette kurset gjennomgikk vi ikke overføring av bildefiler fra mobiltelefon til PC eller MMS med ungdommene. Vi gjennomgikk filbehandling av bilder som opprettelse av mapper, navngiving av filer og kopiering av bildefiler. Kursdeltakerne fikk opplæring i å sette bilder inn i Word-dokumenter samt noe formatering av Word-dokumenter. Vi var også innom litt bildebehandling som beskjæring av bilder og reduksjon av røde øyne.

Kursdeltakerne og ledsagerne skulle intervjues ca. 6 måneder senere for å høre på hvilken måte de/deres barn nå brukte kalenderfunksjonen på mobiltelefonen, og digitale bilder og e-post og hva det hadde å si generelt for mestring og velvære og for sosial interaksjon. I praksis var dette vanskelig å få til. Vi var nå kommet til juni måned 2011 med alle sine arrangementer, avslutninger og ferier. I tilfeller hvor det var vanskelig å få intervjuet både kursdeltaker og ledsager, ble intervju av ledsager prioritert. Det ble utarbeidet strukturerte intervju-maler. Noen "intervjuer" foregikk via skjema utfylling og innsendelse av utfylt skjema per e-post eller vanlig post. Det kom fram flere eksempler på hvordan bruken av kalenderfunksjonen og taking og bruk av digitale bilder hadde bidratt til mestring, velvære og sosial interaksjon.

Endringer i prosjektplaner

Det var opprinnelig planlagt å holde neste kurs for ungdom med utviklingshemning som ikke kunne lese og skrive og deres foreldre. Dette skulle avholdes etter at det første kurset var ferdig slik at vi kunne dra nytte av erfaringer derfra. Disse kursene skulle avholdes på samme måte som nevnt over og med det samme etterarbeidet. Vi var klar over at dette i utgangspunktet ville være mer utfordrende enn det første kurset fordi personer med utviklingshemning som ikke kan lese og skrive, vanligvis også vil ha større vansker med å forstå og forholde seg til muntlig informasjon samt å huske det de har lært. I tillegg måtte ting generelt gjøres på en helt annen måte når man ikke kunne basere seg på skriftlige meldinger og instruksjoner. Prosjektgruppen hadde planer vedrørende hvordan man kunne håndtere opplæring av denne gruppen og bruke en del spesielle funksjoner på PCen. I tillegg til å lære opp ungdom med utviklingshemning skulle denne prosjektaktiviteten spesielt rettes mot foreldre som skulle få opplæring i oppsett av PCens vanlige funksjoner for å understøtte en mer "visuell" bruk av PCen enn det som er vanlig.

Etter det første kurset kom vi imidlertid til den konklusjonen at også neste kurs burde holdes for ungdom med utviklingshemning som til en viss grad kunne lese og skrive. Vår ambisjon var å lage sluttprodukter fra prosjektet som kunne være nyttig for flest mulig innen målgruppen yngre personer med utviklingshemning. Basert på erfaringer fra det første kurset mente vi at det er bedre å lage én godt gjennomprøvd og kvalitetssikret kursmodell og tilhørende kursmateriell enn å kjøre to helt forskjellige typer kurs for to forskjellige målgrupper. Det samme gjaldt veiledere.

Selv om vi i utgangspunktet hadde rekruttert ungdom med ressurssterke foreldre til det første kurset, maktet ikke alle å følge opp med hjemmearbeid mellom kurskveldene. Kurs for ungdom som ikke kunne lese og skrive, ville kreve enda mer av foreldrene enn på det første kurset. Foreldrene på det første kurset gav uttrykk for at de hadde en hektisk hverdag og måtte prioritere strengt for å få fulgt opp i forbindelse med kursene. Ungdom med utviklingshemning som ikke kan lese og skrive, trenger generelt mer oppfølging fra foreldre, så hverdagen blir enda mer hektisk for slike foreldre. Derfor var det urealistisk å tro at de ville ha kapasitet til å gi nødvendig støtte i forbindelse med kursene og under praktisering av ny-erhvervede IKT-kunnskaper etter endt kurs.

Vi var overrasket over at rekruttering av deltakere til det første kurset var så vanskelig som det viste seg å være. Rekrutteringsprosessen ville sannsynligvis blitt enda vanskeligere for ungdom som ikke kunne lese og skrive, og det ville trolig være vanskelig å finne frem til elever som ville ha godt potensial for å kunne ha utbytte av kurset.

Erfaringer fra det første kurset i prosjektet tilsa at kursmodellen burde revideres en del og så gjennomprøves grundig før veiledere ble ferdigstilt. I stedet for tenåringer ønsker vi nå deltakere i begynnelsen av 20-årene. Det ville ikke være samme krav til at et nært familiemedlem skulle være ledsager. Men kursdeltakeren burde ha med samme ledsager hver gang, og ledsageren burde på samme måte som under det første kurset, støtte opp under ungdommens hjemmearbeid.

Ved også å holde kurs på en skole i forbindelse med prosjektet, ville det kunne åpne øyne for at elever med utviklingshemning vil ha glede og nytte av de aktuelle IKT-ferdighetene i forbindelse med sin skoleundervisning. I forbindelse med rekruttering til fokusgrupper, var det forbausende liten interesse for opplæring i IKT-ferdigheter for elever med utviklingshemning på en rekke skoler vi var i kontakt med. Hvis et kurs på en skole ble avholdt i prosjektet, ville høyst sannsynlig veilederne fra prosjektet ha langt større potensial for å kunne bli brukt i skolen senere enn det som ville ha vært tilfellet hvis det kun var snakk om "fritidskurs med foreldre".

NFU stilte seg bak disse forslagene til endringer i prosjektet. Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering godkjente disse endringene samt at noen prosjektmidler ble omdisponert fra sine opprinnelige budsjettposter til å dekke arbeidsinnsats i forbindelse med det ekstra kurset og til å dekke arbeidsinnsats til aktiviteter som viste seg å være mer krevende enn opprinnelig antatt.

Kurs nummer to, kartlegging og intervjuer

Invitasjon til kursdeltakelse ble spredt på samme måte som for det første kurset, bortsett fra at brev til NFU Akershus fylkeslagsmedlemmer ikke ble sendt ut og e-postlister til Ups & Downs i Oslo og Akershus ikke ble benyttet. For flere ungdommer var det vist interesse for deltakelse på det første kurset, men de fylte den gangen ikke seleksjonskriteriene. Det gjorde imidlertid to av dem for kurs nummer to. De fikk dermed plass på dette kurset. Kurs nummer to ble avholdt for 4 deltakere i alderen 20-24 år. Alle hadde Downs syndrom. Kurs nummer to ble avholdt på samme skole, ukedag og klokkeslett som kurs nummer en, men gikk over 9 uker, inkludert den siste gangen som skulle være idédugnad med søsken og avslutning. For to av kursdeltakerne vekslet en av foreldrene og en støttekontakt på å være ledsagere. Kartlegging før og etter kurs og intervjuer kort tid etter kurs og etter 6 måneder ble gjort på samme måte som for kurs nummer en. På idédugnaden for kurs nummer to møtte ingen søsken.

Det ble lagt mindre vekt på fototeknikk på dette kurset. Til gjengjeld trente kursdeltakerne en del på SMS og MMS. Det ble bedre tid til repetisjon fordi kurset var lenger. På nesten alle kurskvelder ble det lagt inn repetisjonsoppgaver. Ledsagerne satt mer sammen med kursdeltakerne som assistenter på dette kurset: det ble i større grad forutsatt at ledsagerne selv kunne tilegne seg de aktuelle IKT-ferdighetene ved å bruke kursmaterialet. De ble oppfordret til å se gjennom kommende ukes hjemmearbeid og kursmateriale og å be om instruksjon under kurset hvis det var noe de ikke trodde de ville greie å hjelpe til med.

Veiledere

Basert på erfaringer fra kursene ble det utarbeidet utkast til veiledere for opplæring i de digitale ferdighetene kursene hadde dreid seg om. Veilederne skulle kunne brukes både for å holde kurs og direkte av foreldre eller andre som ønsker å lære opp mennesker med utviklingshemning. Det ble laget tre veiledere: en for gruppeundervisning på skoler, en for kurs på fritiden og en for individuell undervisning (enten hjemme, på skolen eller andre steder). Det

første veilederutkastet ble forevist prosjektets referansegruppe som kom med innspill før neste versjon av veiledere ble laget. Endelige veiledere ble først ferdigstilt etter at all uttesting var ferdig.

Veilederen for individuell undervisning skulle etter planen blitt testet ut i to familier hvor en av foreldrene tok ansvaret for opplæring av sin ungdom med utviklingshemning. Men når det gjaldt å rekruttere familier til å påta seg dette, var det ikke så stor pågang av interesserte personer. Invitasjon til uttestingen ble lagt ut på NFU Norges nettsted og NFU Akershus fylkeslags nettsted og spredd på Facebook og Twitter.

En far testet veilederen og alt kursmaterialet grundig sammen med sin datter på 17 år. IKT-opplæringen på den videregående skolen, ble en uttesting av veilederen for skoleundervisning.

Faren testet ut veilederen for individuell undervisning og gav ukentlige muntlige tilbakemeldinger om hvordan ukens program hadde gått. Dette skjedde ved telefonsamtaler med prosjektleder via semistrukturerte intervjuer. Faren kom med mange nyttige tilbakemeldinger både når det gjaldt veilederen og kursmaterialet. Mye av dette er tatt hensyn til i revidert veileder og revidert kursmateriale.

I forbindelse med uttestingen av veilederen og kursmaterialet på den videregående skolen ble det presentert et skjema for tilbakemeldinger som skulle sendes ukentlig til prosjektleder. Selv om en av Kardes prosjektdeltakere var til stede de fleste gangene, ønsket vi lærers og assistents oppfatning av hva som hadde gått greit og hva som hadde gått mindre greit. Det ble også foretatt et par semistrukturerte telefonintervjuer av hovedansvarlig lærer.

IKT-undervisning på en videregående skole

Høsten 2011 ble veilederen for skoleundervisning testet ut på Rud videregående skole i Akershus. Det ble satt sammen en gruppe med elever som hadde utviklingshemning og fikk spesialundervisning. Den bestod av tre elever fra Rud og tre fra Sandvika videregående skole. Lærer Ole Nord på Rud videregående skole påtok seg hovedansvaret for IKT-opplæringen. Elevene fra Sandvika hadde med en assistent. En av Kardes prosjektmedarbeidere var også til stede. Ca. halvparten av gangene var det også med en ekstra lærer fra Rud videregående skole. Undervisning i de sentrale IKT-ferdighetene i prosjektet ble gjennomført over en 8-ukersperiode. Hovedansvarlig lærer og assistent gav tilbakemeldinger på hvordan veilederen og kursmaterialet fungerte.

Kursmaterialet

Kursmaterialet ble utviklet av Kardes prosjektdeltakere. Det er lagt vekt på å forklare svært detaljert hvordan forskjellige oppgaver løses. Det ble brukt mye bilder, skjermbilder fra PC og fotografier av skjermbilder på mobiltelefon. Det må påpekes at vi har måttet gi eksempler på skjermbilder som vil være ulike ved forskjellig utstyr, for eksempel forskjellige mobiltelefonmodeller. Også skjermbilder for e-post vil forandre seg selv om vi har bruk Gmail i mate-

rialet vårt. Google oppdaterer stadig sine tjenester, bl.a. Gmail, noe som innebærer endrede skjermbilder.

Spredningsaktiviteter

- Tidlig i prosjektet hadde SORs (Samordningsrådet for arbeid for mennesker med utviklingshemnings) tidsskrift Rapport en omtale av prosjektet (SOR Rapport Rapport 1/2010, s. 8-13).
- Prosjektleder holdt foredrag om prosjektet 08.02.2011 under NAV NONITE-konferansen 2011 som hadde tittelen "Teknologi, metodeutvikling og utfordringer for hjelperollen"
- Norsk Forbund for Utviklingshemning publiserte i sitt tidsskrift Samfunn for alle en omtale av prosjektet og IKT-kursene for ungdom med utviklingshemning under tittelen "Viktig kurstilbud om IKT". (Samfunn for alle 3/2011, s. 18-19).
- Karde holdt foredrag om sine prosjekter for mennesker med utviklingshemning på Statped's "Torshov-seminarene 2011" med tittelen "Inkludering i en ulvetid". Prosjektet IKT-mestring i dagliglivet ble selvfølgelig omtalt her.
- Prosjektleder holdt foredrag om prosjektet på Kardes fagseminar "Utviklingshemning: IKT, mestring og vanlige arbeidsplasser" 05. 12 2011.

Workshop/fagseminar

Det ble holdt en workshop høsten 2011 med Karde AS og Norsk Regnesentral som deltakere. Norsk Regnesentral er en av Kardes samarbeidspartnere med interesse for de områder som var sentrale i prosjektet. Informasjon om pågående og planlagte prosjekter og prosjektidéer ble utvekslet og diskutert. I desember 2011 ble det avholdt et heldags fagseminar for prosjektet "IKT-mestring i dagliglivet" og Kardes beslektede prosjekter "IKT på veien videre" og "Doorways". Prosjektleder holdt foredrag om IKT-mestring i dagliglivet. Fagpersoner som arbeider med personer med utviklingshemning og relevante direktorater og departementer samt noen foreldre fikk invitasjon til seminaret. Deltakere på seminaret representerte et vidt spekter av personer som arbeider med og for personer med utviklingshemning.

Kap 3. Resultater og resultatvurdering

Prosjektets mål

Prosjektets overordnede mål var å vise at økte digitale ferdigheter fremmer mestring, velvære og sosial interaksjon. Vi ønsket også å bidra til å nedbryte fordommer mot hva mennesker med utviklingshemning ikke mestrer.

Mer konkrete mål (delmål)var:

1. Vise at unge personer med utviklingshemning kan lære å bruke kalenderfunksjonen på mobiltelefonen og at det bidrar til det overordnede målet.
2. Vise at unge personer med utviklingshemning kan ta, overføre, lagre og bruke digitale bilder (f.eks. i e-post, invitasjoner, brev, praktiske gjøremål) og at dette bidrar til det overordnede målet.

3. Vise mulighet til å mestre annen interaksjon mellom digitalt utstyr og digitale medier.
4. Øke foreldrenes forståelse for betydningen av IKT:
 - a. For praktiske ferdigheter i informasjonssamfunnet.
 - b. For sosial interaksjon.
 - c. For forståelse av at utstyr stadig inneholder flere muligheter.
5. Lage og teste ut to ulike opplæringsmodeller for de aktuelle digitale mediemodeller etter funksjonsnivå (for personer som kan lese/skrive eller som ikke kan det).
6. Lage skjema for vurdering av aktuelle digitale ferdigheter når det gjelder kalenderfunksjon på mobiltelefon, og taking og bruk av digitale bilder.
7. Lage veiledere for opplæring i og forslag til bruk av mobiltelefonkalender og digitalkamera og hvordan digitale bilder kan overføres og brukes av personer med utviklingshemning.

Delmål 1-4 – Erfaringer fra kurs

Det ble arbeidet mot delmål 1-4 forbindelse med de to IKT-kursene som ble avholdt i forbindelse med prosjektet.

Vi har langt på vei nådd disse delmål 1-4. Før kurs var det bare én av kursdeltakerne som mestret kalenderfunksjonen på mobiltelefonen på det første kurset. Ved kartlegging etter dette kurset mestret de 4 som ble kartlagt på en skikkelig måte før og etter kurs, å legge inn avtaler i kalenderen. På kurs nummer to greide 2 av de 3 som ble kartlagt både før og etter kurset å gjøre det etter kurset. Den tredje gjorde mye riktig i forbindelse med å legge inn en kalenderavtale, men greide det ikke helt på egen hånd. De fleste trengte fortsatt noe hjelp for å kunne sette på kalenderens alarmfunksjon etter avsluttet kurs. 4 av 8 foreldre mente 6 måneder etter avsluttet kurs at ungdommen syntes det var greit å bruke varsling (alarmfunksjon) i forbindelse med "hendelser" i mobiltelefonkalenderen. 3 av de 4 ungdommene la da inn kalenderoppføringer sammen med en av foreldrene, og en ungdom gjorde det helt på egen hånd.

Foreldrene fikk nok økt sin forståelse for betydningen av IKT. Ved intervju 6 måneder etter avsluttet kurs var de fleste helt klare på at det er viktig med slike ferdigheter i dagens samfunn. 6 måneder etter avsluttet kurs ble de spurt om i hvilken grad de trodde bruk av mobiltelefonkalender, e-post og bilder (taking og bruk) for ungdom med utviklingshemning kunne bidra til selvstendighet, sosial interaksjon og mestringsfølelse. De skulle bruke en poengskala 0 og 5 der 0 var "ikke noe" og 5 "veldig mye". Alle gav poeng fra 3 til 5 på alle områder, se tabell 1. De skulle også svar på i hvilken grad de syntes at de aktuelle ferdighetene bidro til selvstendighet, sosial interaksjon og mestring hos deres egen ungdom. Tallene for dette er angitt i parentes. En av foreldrene svarte ikke på dette.

Selvstendighet	4	3 (1)	4 (1)	5 (5)	5 (1)	4 (3)	3 (3)	3 (1)
Sosial interaksjon	5	3 (2)	4 (2)	5 (5)	4 (1)	4 (3)	3 (2)	3 (1)
Mestringsfølelse	4	3 (2)	4 (2)	5 (5)	4 (3)	3 (4)	3 (2)	4 (2)

Tabell 1. Foreldrenes skåring av potensialet for selvstendighet, sosial interaksjon og mestringsfølelse for ungdom med utviklingshemning som mestrer bruk av mobiltelefonkalender, e-post og taking og bruk av digitale bilder. Takk i parentes angir skåring for deres egen ungdom.

For de fleste var skåringen når det gjaldt deres egen ungdom 6 måneder etter avsluttet kurs lavere enn potensialet. Det er jo ikke overraskende at et 7-9 ukers kurs ikke er nok til å nå potensialet. De som mestret noen av ferdighetene før kursstart, fikk også best skår på hva slags betydning ferdighetene nå hadde for dem. Deres foreldre var også de som var mest ivrige etter å følge opp IKT-opplæringen av ungdommene. Flere foreldre hadde i liten grad fulgt opp det ungdommene hadde vært gjennom på kurset i 6-månedersperioden etterpå.

En av ungdommene mestret mye av det vi skulle gjennom før kursstart, men denne kursdeltakeren lærte også noe. 6 måneder etter kurset kom det frem at vedkommende brukte alt innen de aktuelle områdene mye mer enn før kurset. Vedkommende satte for eksempel alarmfunksjonen på 1 time før avtaler. Når alarmen ringte, gjorde ungdommen seg på egen hånd klar til det avtalen gjaldt, for eksempel trening eller avtale med kjæresten. Vedkommende hadde også tatt bilde av en hylle i en butikk med gjenstander innen et spesielt merke og sendt MMS til broren med beskjed om at dette var et juleønske.

De færreste av kursdeltakerne brukte e-post da de startet på kurset. Men det var noe som flere gav uttrykk for at de gjerne ville lære seg å bruke. De var ivrige under kurset og syntes det var stor stas å se sine egne e-postmeldinger med vedlegg i form av bilder ble vist på projektor. Ved kartlegging etter kursene, kunne alle de som ble kartlagt skikkelig, lage og sende e-postmeldinger. Når det gjaldt å legge vedlegg i en e-post, var dette noe de fleste fortsatt trengte litt hjelp til 6 måneder etter avsluttet kurs.

Å ta bilder med separat digitalkamera var noe alle mestret når de fikk sjansen til å gjøre det på kurset. Alle greide å gjenfinne bilder de hadde tatt på kameraet. Ved overføring av bildefiler fra kamera til PC eller mobiltelefon til PC trengte de fleste fortsatt noe hjelp etter avsluttet kurs. Når det gjaldt å gjenfinne bilder som de hadde overført til PCen, var det tydelig lettere for de fleste etter avsluttet kurs enn før kurset. Etter 6 måneder hadde de aller fleste tatt bilder med separat kamera etter kurset. De fleste gjorde dette uten oppfordring fra foreldrene. Men interessen for å ta bilder med mobilkameraet var større. Det er jo ikke så rart, for mobiltelefonen har de fleste med seg hele tiden så det er greit både å ta og å vise frem bilder.

Når det gjelder "annen interaksjon mellom digitalt utstyr og digitale medier", dreide dette seg om SMS og MMS. Dette ble ikke vektlagt på kurs nummer en. Der spurte vi foreldrene om det var OK om ungdommene lærte å sende MMS, men foreldrene var skeptiske til det. På kurs nummer to kom dette tidlig i kurset, og det var stor interesse for det blant kursdeltakerne. De tre kartlagte kursdeltakerne kunne sende SMS på egen hånd etter kurset. MMS trengte de fortsatt mer hjelp til.

Generelt var de tekniske ferdighetene ved kartlegging etter avsluttet kurs i forhold til før kurset bedre på kurs nummer to enn kurs nummer en. Det kan skyldes at elevene på dette kurset var eldre enn på det første kurset. På den annen side syntes funksjonsnivået å være

noe lavere på elevene på det andre enn på det første kurset. Det som trolig hadde størst betydning, var at kursets varighet var to uker lenger. Det ble tid til mer repetisjon på selve kurskveldene foruten at det ble flere ganger med hjemmearbeid fordi kurset var lengre. Dessuten var det mindre vekt på fototeknikk og mer på SMS og MMS på kurs nummer to, noe kursdeltakerne syntes å sette pris på. Ledsagerne var også mer aktive støttepersoner under kurs nummer to.

6 måneder etter kurset fortalte en ledsager at kursdeltakeren hadde hatt en uheldig utvikling når det gjaldt sosialt akseptabel kommunikasjon med andre via SMS og e-post. Familien hadde derfor måttet sette i verk tiltak for i en periode å hindre vedkommende i å bruke SMS og e-post. På kurset la vi vekt på nettvett. Men for noen personer med utviklingshemning, kan det allikevel være vanskelig å forstå og forholde seg til hva som er akseptabelt.

Det så ut til at IKT-kurset hadde trigget økt interesse for å bruke IKT blant kursdeltakerne. En kursdeltaker hadde etter kurset ut på egen hånd funnet ut hvordan det gikk an å filme med mobilkameraet og hadde rigget opp kameraet slik at vedkommende hadde tatt film av seg selv som danset. På det første kurset gjennomgikk vi ikke SMS og MMS. En av de yngste kursdeltakerne hadde allikevel sett at andre brukte SMS på kurset og brukte det aktivt selv ved intervju 6 måneder etter avsluttet kurs. Selv om det på det første kurset ikke ble lagt vekt på å ta bilder med mobiltelefonen, fortalte foreldrene at alle ungdommene gjorde det uoppfordret 6 måneder etter avsluttet kurs. En av ungdommene hadde flere ganger tidligere mistet mobiltelefonene sine. Vedkommende fikk en ny omtrent på den tiden kurset var slutt, og hadde den nye mobiltelefonen fortsatt i god behold da intervjuet fant sted nærmere 7 måneder senere.

Det å vise at økte digitale ferdigheter fremmer mestring, velvære og sosial interaksjon, har imidlertid ikke vært enkelt. Hvis personer i utgangspunktet egentlig opplever mestringsfølelse og velvære og har mye sosial interaksjon, er det spesielt vanskelig. For noen av kursdeltakerne hadde trolig noen av IKT-ferdighetene tilegnet på kurset kunnet bidra til det overordnede målet, men vi har ikke greid å vise det.

Dessuten er det en del andre forutsetninger enn opplæring i tekniske ferdigheter som må være til stede for å øke sosial interaksjon. En ledsager påpekte at kursdeltakeren ikke var interessert i noe særlig sosial interaksjon og ikke så noe poeng i å sende e-postmeldinger til andre. Ved manglende ønske om sosial interaksjon vil ikke tekniske ferdigheter i seg selv nødvendigvis bidra til dette. En annen kursdeltaker sendte flere e-postmeldinger til en av kurslederne etter avsluttet kurs. Men det vedkommende skrev, bestod gjerne bare av ett ord. Det var vanskelig å tyde hva avsender mente med det. Hvis skriveferdighetene ikke er så gode og avsender ikke får hjelp med meldingene, er det ikke sikkert de bidrar til økt sosial interaksjon.

De fleste foreldrene/ledsagere hadde ikke fulgt opp trening i IKT-ferdighetene i noen særlig grad etter avsluttet kurs. Deres hektiske hverdag ble stadig fremhevet. Men som nevnt,

mente de at de aktuelle IKT-ferdighetene hadde et stort potensial for å fremme mestring, velvære og sosial interaksjon.

Vi fikk intervjuet 5 av de 6 ungdommene som deltok på det første kurset og 3 av de 4 som deltok på det andre relativt kort tid etter kursavslutning. En kursdeltaker deltok under halvparten av gangene på det første kurset. Vedkommende er ikke intervjuet og kartlagt etter avsluttet kurs. Ledsager er heller ikke intervjuet.

Som for kartleggingen, fikk kursdeltaker og ledsager tilbud om at vi kunne intervju dem i hjemmet, eller de kunne komme til Kardes kontor. Det var litt vanskelig å få arrangert disse intervjuene, da intervjuer etter det første kurset skulle foregå i desember og etter det andre i juni. Dette er hektiske måneder med mye avslutninger og andre arrangementer for kursdeltakere og ledsagere.

For de fleste spørsmålene ble svaralternativer lest opp for kursdeltakerne. De svarene som var minst positive med tanke på et vellykket kurs, ble lest opp sist fordi det kan lettest å svare det/de alternativet/alternativene man får høre sist. Det viste seg å ikke være tilfellet at det var tendens til at ungdommene svarte et av de siste alternativene.

Alle ungdommene svarte at de likte kurset svært godt eller godt (ingen "ikke så godt" eller "dårlig"). På spørsmål om det var noe de ikke likte på kurset, var det nesten ingen som kunne nevne noe de ikke likte. De ble spurt om hvor slitne de ble etter kurset. Alle svarte at de ikke ble slitne i det hele tatt eller litt slitne (ingen "ganske sliten", "veldig sliten" eller "så sliten at jeg ble oppgitt"). Alle mente at de hadde gjort alt eller nesten alt hjemmearbeidet. På spørsmål om de trodde de kom til å bruke det de hadde lært videre, svarte alle ja til å bruke mobilkalenderen, e-post og å ta bilder med digitalkameraet. De fleste trodde de ville overføre bilder fra kameraet til PCen selv. De fleste mente også at de ville bruke bildene til noe, men måtte få forslag til hva dette kunne være. De svarte gjerne ja til at de ville bruke bilder i bursdagsinvitasjoner og julekort. En bemerket at han ville ta bilder med mobilkameraet av det han ønsket seg, og sende til kjente. Intervjuet fant sted kort tid før jul.

Delmål 5 – Lage og teste ut to ulike opplæringsmodeller

De to opplæringsmodellene for de aktuelle digitale ferdighetene skulle tilpasses etter funksjonsnivå (for personer som kan lese/skrive eller som ikke kan det).

Som redegjort for i kapittel 2 ble det ikke testet ut en opplæringsmodell for ungdom med utviklingshemning som ikke kan lese og skrive. I stedet testet vi ut to litt ulike kursvarianter for ungdom som til en viss grad kan lese og skrive og opplæring i de aktuelle IKT-ferdigheter på en videregående skole.

Delmål 6 – Kartleggings skjemaer

Det ble laget tre kartleggings skjemaer for vurdering av digital kompetanse: ett for bruk av kalenderfunksjon på mobiltelefon, ett for taking og overføring av digitale bilder samt SMS og MMS og ett for bruk av e-post. Kartleggings skjemaene ble revidert flere ganger i prosjektet basert på erfaringer ved bruk i forbindelse med IKT-kursene.

På den videregående skolen som var involvert i prosjektet, ble det ikke gjort kartlegging før opplæringen startet. Men læreren gjorde det for noen av elevene etterpå. Hans konklusjon var at det hadde vært svært nyttig å ha gjort det før opplæringen startet, så han vil anbefale andre å gjøre det.

Noe av hensikten med å foreta kartleggingen er ikke bare å få greie på hva eleven kan og ikke, men også at lærer/kursleder og evt. ledsager blir kjent med elevens IKT-utstyr og at eleven blir motivert for opplæringen som skal komme. Vi tror det er svært nyttig å foreta kartleggingen før opplæringen starter. Ved individuell undervisning eller skoleopplæring kan det gjøres av "lærer". Ved kurs på fritiden vil det være nyttig at ledsager har gjort eller i alle fall har vært til stede det i forbindelse med kartleggingen. Da vil ledsager bli kjent med hva eleven mestrer og ikke samt bli kjent med kursdeltakers IKT-utstyr. Det er enda mer nyttig at ledsager behersker kursdeltakers utstyr enn at kursleder gjør det.

Det er snakk om dynamisk kartlegging: at ungdommene gjør oppgaver i forbindelse med kartleggingen og får evt. hjelp underveis når de står fast. På skjemaene skal det noteres hva slags hjelp som blir gitt. Det å gi hjelp/ tilby å vise hvordan noe skulle gjøres blir ansett som viktig for at ungdommene ikke stadig under kartleggingen skal få følelsen av å ikke mestre. Dessuten er tanken at de vil bli ivrige etter å gå på IKT-kurs eller få IKT-opplæring hvis de i praksis kan se en del av de mulighetene man har med digitalt utstyr.

Kartleggingsskjemaene kan også brukes etter kurs. Etter kurset er det også viktig å gi hjelp/ vise hvis ungdommen står fast på noe, men da er det først og fremst for å repetere hvordan det faktisk gjøres med tanke på at ungdommen kanskje da kan bruke det på egen hånd senere. Selvfølgelig skal kartlegger prøve å få eleven til å gjøre mest mulig selv i første omgang, men når eleven står fast, kan tips hjelpe vedkommende til å komme videre. Hvis ikke tips hjelper, kan det være aktuelt å vise det hele.

Enda et poeng ved kartleggingsskjemaene er å bruke dem på elevens eget utstyr. Kartlegging vil høyst sannsynlig gå dårligere på annet utstyr enn det som er kjent. Det er viktig at kartlegger blir kjent med den enkelte elevs utstyr før selve kartleggingen. Prøving og feiling under selve kartleggingen kan virke forvirrende på den som skal kartlegges og vil dermed trolig ikke bidra til å øke motivasjonen for opplæringen.

Den anbefalte rekkefølgen på bruk av skjemaene er: først kartlegging i mobiltelefonfunksjoner, så i taking og overføring av digitale bilder og til sist i e-post. Eleven er gjerne svært motiverte til å starte med mobiltelefon. Grunnen til at e-postbruk bør kartlegges til sist, er at en av oppgavene vil være sende et vedlegg med et av bildene man nettopp har overført til PCen (under kartlegging i overføring av filer), som vedlegg.

Delmål 7 – Veiledere

Som nevnt i kapittel 2 ble det laget tre veiledere: en for undervisning på skoler, en for kurs på fritiden og en for individuell undervisning (enten hjemme, på skolen eller andre steder). Veilederne legger stor vekt på de forberedelsene man helst bør gjøre før opplæringen starter, ikke minst med tanke på utstyr og tilgang til internett og oppsett av snarveier,

opprettelse av e-postkonto, automatisk pålogging til e-postprogram m.m. på elevenes PCer (hvis e-post er aktuelt), kartlegging av elevenes ferdigheter, praktiske aspekter ved kurs og det pedagogiske opplegget.

Når man lager et opplegg til IKT-undervisning i henhold til veilederne og kursmaterialet, kan man velge fra syv hovedtemaer og diverse undertemaer. Hovedtemaene er:

- 1) SMS/MMS
- 2) Mobiltelefonkalender
- 3) E-post
- 4) Filoverføring og filbehandling
- 5) Kamera, fotografering og bilder
- 6) Fototeknikk og bildebehandling
- 7) Bruk av bilder i dokumenter

Nettvett inngår i temaet e-post. Det er også tatt med et undertema som heter "Skikk og bruk for SMS og MMS" under hovedtemaet SMS/MMS. I tillegg er det laget diverse støttedokumenter (som tastatur og bokstaver/tegn på mobiltelefon, analoge og digitale klokkeslett, måneder i tall). Se Vedlegg 1 for en tabell med hovedtemaer og undertemaer.

Det er utviklet ca. 50 PowerPoint-presentasjoner av 1 til 12 siders lengde som kan brukes i forbindelse med opplæringen. Hver presentasjon er et undertema eller et støttedokument. Da vi har måttet gi eksempler på skjermbilder som vil være ulikt ved forskjellig utstyr, for eksempel forskjellige mobiltelefonmodeller og forskjellige versjoner av Gmail, var det et viktig prinsipp at det skulle være mulig å redigere materialet. Også e-post-skjermbildene vil forandre seg selv om vi har bruk Gmail i materialet vårt. Google oppdaterer stadig sine tjenester, bl.a. Gmail, noe som innebærer endrede skjermbilder.

Brukes materialet som det er, vil de fleste av skjermbildene være mest velegnet for lærere og ledsagere for å forstå prinsippene for det man skal gi opplæring i. Mye vil være litt annerledes på elevens utstyr, men vi tror at de fleste lærere og ledsagere greit vil kunne finne ut hvordan det gjøres på elevens utstyr. Når eleven får opplæring, er det viktig med praktisk veiledning i hvordan de forskjellige funksjonene brukes, trening gjerne med skriftlige oppgaver og stadige repetisjoner.

Selv om skjermbildene i kursmaterialet ikke alltid stemmer helt med skjermbildene på kursdeltakernes utstyr, tror vi at selv uten justering av materialet vil det kunne være nyttig for kursledere og ledsagere å vise til en del av skjermbildene i kursmaterialet. Da kan det være enklere å gjenfinne tilsvarende funksjoner på eget utstyr enn uten slik hjelp. Trolig husker kursdeltakere bedre hva de gjorde på kurset når de har fått skriftlig materiale. Er noe annerledes på kursdeltakerens eget utstyr, kan kursdeltaker selv, ledsager eller en kursleder notere dette på materialet. Mye av poenget med kursmaterialet er dessuten å få støttepersoner rundt kursdeltakeren (også de som ikke var med som ledsagere) til å bli interesserte i å støtte kursdeltakeren videre etter kurset når de kjenner til hva personen har lært der. Det vil der-

for være nyttig at kursdeltakerne får med skriftlig materiale hjem i forbindelse med et kurs/opplæring.

Nytte av prosjektet

Prosjektet har vært nyttig for prosjektgruppen som har økt sin kompetanse på tilrettelegging av opplæring i IKT-ferdigheter for målgruppen. Vi har også fått vist at målgruppen har en meget stor interesse for å lære de aktuelle digitale ferdighetene og ønsker å gå videre med stadig nye IKT-prosjekter for personer med utviklingshemning. Karde er i ferd med å utvide sin stab på dette området. Vi håper å kunne ta veilederoppdrag for skoleundervisning og/eller kurslederoppdrag for kurs på fritiden i de aktuelle digitale ferdighetene i fremtiden.

NFU har fått 100 eksemplarer av de tre veilederne og alt kursmaterialet på CD-rom, samt en perm med hver veileder og tilhørende kursmateriale. Kartleggingsskjemaene inngår som en del av veilederne, men de vil også finnes på CD-romen som separate filer. Karde har tilsvarende materiale.

NFU og Karde sprer informasjon om prosjektet og veilederne via sine kanaler til lærere og omsorgstakere for den primære målgruppen, personer med utviklingshemning. NFU sprer informasjon først og fremst via sitt blad Samfunn for alle og sine nettsider. De 200 CDene som er laget under prosjektet deles ut gratis på forespørsel fra NFU og Karde AS til personer og organisasjoner som kan tenkes å ville holde undervisning som dekkes av materialet, først og fremst for denne gruppen. Vi vil også involvere Statped i spredning av informasjon om veilederne. Karde AS vil også gjøre andre mulige målgrupper, som eldre via Senionett, oppmerksomme på veilederne. Det vil være mulig å laste ned materialet fra en av Kardes nettsider. Karde AS fortsetter sitt arbeid med prosjekter, foredrag og artikler for å vise hvor viktig det er også for personer med utviklingshemning å kunne bruke IKT i dagens samfunn og at mange har stor evne til å tilegne seg digitale ferdigheter.

Erfaringer og ny kunnskap

Det er jo laget tre veiledere i opplæring i de aktuelle IKT-ferdigheter. Opplæringen som veilederne omhandler, er av grunnleggende natur. For personer med utviklingshemning er det viktig med god støtte av en ledsager eller en lærer eller assistent under opplæringen. Det er viktig at denne støttepersonen skjønner prinsippene for hva eleven skal lære og greier å finne ut hvordan det gjøres på elevens IKT-utstyr eller en ny versjon av Gmail. De fleste unge mennesker og andre som bruker e-post, PC og mobiltelefon mye, vil sannsynligvis relativt lett kunne finne ut av dette. Trolig vil kurs eller individuell undervisning være en god aktivitet som støttekontakter kan være involvert i.

Alle kursdeltakerne gav uttrykk for at de likte å gå på kurset. De var ivrige etter å møte opp og de fleste gjorde gjerne hjemmearbeidet hvis de fikk støtte fra ledsager. Mange av dem sa at det var leit at kurset var slutt og at de gjerne skulle ha fortsatt. Også for utprøvingen på den videregående skolen virket elevene svært motiverte for opplæringen. Faren som testet ut veilederen for individuell undervisning gav uttrykk for at det var hyggelig å gjøre denne opplæringen sammen med datteren. Hun var svært motivert for det. Vi har ikke greid å

påvise økt mestring, velvære og sosial interaksjon etter 7-9 ukers IKT-kurs. Vi har imidlertid påvist motivasjon og evne til å lære å bruke IKT på en måte som har et godt potensial for å fremme mestring, velvære og sosial interaksjon. Flere foreldre gav uttrykk for at grunnlaget elevene fikk på kurset var viktig for fremtiden. Vi håper at spesielt skoler som driver med spesialundervisning vil få en økt interesse for å lære opp elever med utviklingshemning denne typen digitale ferdigheter.

Vi tror at mange andre personer enn de med utviklingshemning vil kunne ha glede av å tilegne seg de aktuelle digitale ferdighetene. Vi håper at veilederne vil kunne danne grunnlag for kurs/opplæring også for andre grupper som ikke har så gode IKT-kunnskaper, for eksempel eldre eller andre som trenger trening i de aktuelle digitale ferdighetene. Mange normalt fungerende personer med en del erfaring i å bruke PC og mobiltelefon, vil trolig kunne bruke veilederen og kursmaterialet på egen hånd for å lære seg nye digitale ferdigheter. Underveis i prosjektet har vi flere ganger blitt spurt om når veiledere og kursmaterialet vil være ferdig og hvordan man skal kunne få tak i det også av personer som er normalt fungerende, men som kunne tenke seg opplæring i de aktuelle IKT-ferdigheter selv.

Vi vil sende informasjon til Seniornett om veilederne og kursmaterialet da mange eldre nok ikke føler at de mestrer disse kunnskapene så godt. Ved å lære å bruke digitale medier på noen av de måtene som ble brukt i prosjektet, kan dette hjelpe dem til å få økt kontakt med andre, for eksempel unge familiemedlemmer. Den gunstigste måten for eldre å lære dette på, vil nok være om det arrangeres kurs eller individuell opplæring.

Økonomiske resultater

I prosjektet er de innvilgede beløpene for 2010 og 2011 fra Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering brukt og Karde har gjort den forventede egeninnsatsen. Kardes egeninnsats ble litt større enn det som var satt opp i prosjektsøknaden.

Kap 4. Oppsummering/Konklusjon/Videre planer

Hovedleveransen fra prosjektet er tre veiledere i IKT-ferdigheter med tilhørende kursmateriale: en for skoleundervisning, en for kurs på fritiden og en for individuell undervisning. Det er også utarbeidet tre kartleggingskjemaer for de aktuelle digitale ferdighetene: et for bruk av kalenderfunksjon på mobiltelefon, et for digital fotografering og bildebehandling samt SMS og MMS og et for e-post.

NFU og Karde vil fortsette å spre informasjon om prosjektet og veilederne via sine kanaler til omsorgstakere for den primære målgruppen, personer med utviklingshemning. Veiledere, kartleggingskjemaer og kursmateriale distribueres via NFU og Karde AS til personer og organisasjoner som kan tenkes å ville holde undervisning som dekkes av materialet. Karde vil gjøre andre mulige målgrupper som eldre ved Seniornett oppmerksomme på veilederne. Blir det stor etterspørsel etter kursledere eller personer som kan gi veiledning i forbindelse med skoleundervisning, vil Karde vurdere å starte slik virksomhet.

Karde AS fortsetter sitt arbeid med prosjekter, foredrag og artikler for å vise hvor viktig det er også for personer med utviklingshemning å kunne bruke IKT i dagens samfunn og at mange har stor evne til å tilegne seg slike kunnskaper. I den forbindelse planlegger Karde å øke sin stab på dette området. Per se har Karde flere pågående prosjekter hvor personer med utviklingshemning skal få anledning til å bruke ny IKT i forbindelse med dagligliv og arbeidsliv. Via sitt arbeid, både i prosjekter og via sin store informasjonsaktivitet om prosjekter på området, søker Karde å bidra til at målgruppen skal få tilegne seg økte digitale ferdigheter som kan fremme mestring, velvære og sosial interaksjon. Karde skal bl.a. holde et delseminar på ASVLs fagseminar i begynnelsen av februar 2012 hvor bl.a. dette prosjektet blir omtalt. ASVL er arbeidsgiverorganisasjonen for Vekst-bedriftene. De fleste personer med utviklingshemning som er i arbeid, har sin arbeidsplass i VTA-delene av Vekst -bedrifter.

Referanser

1. Ung og begeistret: http://www.karde.no/UNG_OG_BEGEISTRET_norsk.html og Down Syndrome Quarterly, Vol. 13, No. 1, 2011, s 8-12.
2. IT Funk: <http://www.itfunk.org/>

Vedlegg 1 Undervisning - temaer og undertemaer

	Tilleggspresentasjoner for lærer/ledsager	Fargekode på presentasjon
1. SMS og MMS		Rødt
a. Lage og sende SMS		
b. Lage og sende MMS		
c. Sende SMS/MMS videre		
d. Lagre og bruke kontakter på mobiltelefon		
e. Skikk og bruk for SMS og MMS		
f. Taster og tegn på mobiltelefon - støttedokument		
g. Veiledninger – aktivere MMS	X	
h. Store og små bokstaver, ordforslag – støttedokument		
2. Mobiltelefonkalender		Oransje
a. Åpne kalender på mobiltelefon		
b. Legge inn en avtale i mobilkalender		
c. Legge inn en fødselsdag i mobilkalender		
d. Alarm på mobilkalender		
e. Slette avtale i mobilkalender		
f. Ulike kalendervisninger		
g. Snarveier på mobiltelefon	X	
h. Kalenderoppføring via SMS	X	
i. Analoge og digitale klokkeslett - støttedokument		
j. Måneder i tall - støttedokument		
3. E-post		Gult
a. Bruke Gmail		
b. Slette e-post		
c. Videre sende og sende e-post til flere		
d. Lagre vedlegg		
e. Lage e-post med bilde som vedlegg		
f. Nettvett for e-post		
g. Sjøppelpost - spam		
h. Nettvett - utvidet versjon		
i. Opprette Gmail-konto	X	
j. Sette opp Gmail i Outlook	X	
k. Webmail og offline e-post	X	
l. Kontakter i Gmail	X	
m. Arkivere e-post i mapper	X	
n. Snarvei til Gmail og automatisk pålogging	X	

4. Filoverføring og filbehandling Grønt

- a. Autokjør for eksternt utstyr X
- b. Filbehandling av bilder
- c. Slette bilder på PC og kamera
- d. Overføre bilder fra kamera til PC med Autokjør
- e. Overføre bilder fra mobiltelefon til PC
- f. Overføre bilder fra flyttbar disk
- g. Redusere bildestørrelse for å sende med e-post X
- h. Filer til og fra mobiltelefon X

5. Kamera, fotografering og bilder Turkis

- a. Kameraets deler
- b. Ta skarpe bilder
- c. Ta bilder med mobiltelefon
- d. Bildetyper
- e. Batteri og minnekapasitet X
- f. Bestille bilder og fotoprodukter X

6. Fototeknikk og bildebehandling Blått

- a. Bruke blitz
- b. Bruke zoom, fokusere
- c. Makrofunksjon
- d. Bildekvalitet
- e. Bilderedigering
- f. Bilderedigering i forskjellige programmer X

7. Bruke bilder i dokumenter Fiolett

- a. Dokument med bilde, formatere i Word
- b. Bildebehandling i Paint X

Skjema for hjemmearbeid og oppgaver

- a. Eksempler på skjemaer for hjemmearbeid
- b. Mal for hjemmearbeid
- c. Eksempler på oppgaver gitt under undervisning
- d. Mal for oppgaver under undervisning